

Ulf Wallin, *Vad fick vi veta? En studie i svenska nyhetsmediers rapportering åren före folkomröstningen om EU*, (=Göteborgsstudier i journalistik och masskommunikation nr. 5), Göteborg: Göteborgs universitet 1994, ISSN 1101-4652/ISBN 91-628-1479-6.

Er zijn nog zekerheden in het leven. Zweedse degelijkheid bijvoorbeeld. Begin dit jaar moesten de pendelaars Norrtälje-Stockholm halverwege de rit de bus uit de winterse kou in. Reden: Brussel. De politie van Norrtälje had namelijk tussen alle EU-directieven en -regels ook die ene gevonden die bepaalt dat de busroutes van het openbaar vervoer maximum 50 km lang mogen zijn. Norrtälje ligt jammer genoeg verder van Stockholm, en dus moest er halfweg van bus worden veranderd om een overtreding te vermijden. Luid protest uiteraard, maar na een paar dagen had men de geniale oplossing gevonden. De passagiers mogen blijven zitten; halverwege verandert de bus nu van nummer. De Zweden hebben dus blijkbaar hun beste-van-de-klas-syndroom naar Europa meegenomen. Een nieuws-flaneur valt het trouwens nog op hoe vaak tegenwoordig de media de indruk wekken van Zweden als drijfkracht in de Europese Unie. In die context is het natuurlijk de ironie van het lot dat net een fervente Nee-aanhanger, Minister van Landbouw Margareta Winberg, een heldenrol krijgt toebedeeld. Ook al is de beloofde rentedaling er dan niet gekomen en zijn de bananen toch duurder geworden, in Brussel wappert trots de blauw-gele wimpel.

Over Zweden en Europa is al veel inkt gevloeid en de problematiek biedt ongetwijfeld nog jaren stof voor allerlei studies en publikaties. Een van de eersten die in het 'nieuwe' Zweden op het onderwerp promoveerde is Ulf Wallin, die in januari aan de universiteit van Gothenburg een proefschrift voorlegde over de beeldvorming van en het debat rond de EG in de Zweedse media. Wallin heeft met zijn boek *Vad fick vi veta? En*

studie i svenska nyhetsmediers rapportering åren före folkomröstningen om EU een dubbel doel. De eerste doelstelling is louter descriptief: het beeld beschrijven dat de media gaven van de EG, haar organisatie en werkzaamheden en onderzoeken hoe het Zweedse EG-debat in de pers werd verslagen op het einde van de jaren '80 tot begin jaren '90. De tweede doelstelling van het onderzoek is normatief: het analyseren van de kwaliteit van dat beeld en die verslaggeving. Om deze doelstellingen te verwezenlijken baseert Wallin zich op drie empirische deelstudies: het beeld van de EG in 6 dagkranten in de periode 1988-1989, het EG-debat in 4 dagkranten en 3 radio- en TV-nieuwsprogramma's tijdens de eerste helft van 1991 en de verslaggeving van het Franse referendum in totaal 15 kranten, radio- en televisienieuwsuitzendingen in september 1992.

In de eerste deelstudie (hoofdstukken 5, 6 en 7) onderzoekt Wallin via een kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse de beeldvorming van de EG in *Hallandsposten*, *Göteborgs-Posten*, *Sydsvenska Dagbladet*, *Svenska Dagbladet*, *Arbetet* en *Dagens Nyheter* gedurende de periode 21/9 tot 21/12 1988 en 21/3 tot 21/6 1989. O.w.v. zijn centrale rol bij de berichtgeving omvat de analyse ook het nationale persagentschap *TT*. Naast de vraag hoe het beeld van de EG eruit ziet, gaat Wallin na wat de beschrijvingswaarde ervan is en welke factoren deze beeldvorming beïnvloeden.

De EG krijgt in de onderzochte periode in geen van de kranten hoge prioriteit. EG-nieuws haalt zelden de voorpagina en aan de redigering (illustratie, titels etc.) wordt weinig aandacht besteed. Het overgrote deel van het geanalyseerde materiaal was bovendien afgedrukt op de economiepagina's, wat betekent dat ca. 90% van de lezers 60% à 90% van de berichtgeving überhaupt niet onder de ogen kreeg. *DN*, *SvD* en *Hallandsposten* geven een overwegend positief beeld terwijl in de overige kranten de EG zeer negatief wordt afgeschilderd. Onenigheid binnen de Gemeenschap is het dominerende thema, terwijl de openheid en de bereidheid van de EG om met andere landen samen te werken het meest als positief kenmerk wordt aangehaald. Het beeld dat van de EG als organisatie wordt gegeven, is zeer gebrekkig. In de meeste gevallen wordt de EG voorgesteld als een totaliteit, gevolgd door een representatie via de Commissie en de Raad van Ministers; heel wat centrale organen en instellingen worden zelfs nooit vernoemd. De Gemeenschap wordt ook haast uitsluitend met economische activiteiten geassocieerd. De

berichtgeving geeft vaak de indruk dat wat zich binnen de EG afspeelt geen directe gevolgen heeft voor Zweden. Bovendien wordt zelden achtergrondinformatie en duiding verstrekt, waardoor die nieuwsfeiten zonder context moeilijk te begrijpen zijn.

In 1988-1989 laat de verslaggeving over de EG dus heel wat te wensen over en Wallin merkt op dat de overgrote meerderheid van de Zweedse bevolking waarschijnlijk nauwelijks op de hoogte was van de EG toen het Parlement over de toetredingsaanvraag besliste en het debat hierrond op gang kwam. Tussen de kranten onderling verschilt de kwaliteit echter aanzienlijk, met - niet onverwacht - *DN* en *SvD* als uitschieters. Zij zijn de enige met correspondenten in Brussel en verschaffen veel bredere en geduide informatie dan de overige die in sterke mate afhankelijk zijn van *TT*, dat in die periode geen eigen correspondent in Brussel heeft maar vooral een beroep doet op Reuter. Opmerkelijk is dat die correspondenten niet tot de redactie buitenland maar economie behoren. Ook in de andere kranten wordt EG-nieuws vaak door deze redactie behandeld. Heel wat nieuws is trouwens moeilijk onder een noemer onder te brengen en valt zo door de mazen van het net. Dat de aard van de verslaggeving voornamelijk kan worden verklaard door de organisatiestructuur van de kranten blijkt nog uit het feit dat na Brussel Londen, waar alle grootstadkranten een correspondent hebben en waar het hoofdkwartier van Reuter is gevestigd, het meest als nieuwslocatie wordt opgegeven. Een stuk van het euroscepticisme van Margaret Thatcher, die in het materiaal is overgerepresenteerd, straalt dus ongetwijfeld af op het Zweedse beeld van de Gemeenschap. De stelling "the medium is the message" wordt dus nog eens een keer bevestigd.

In zijn tweede deelstudie (hoofdstukken 8, 9 en 10) behandelt Wallin het Zweedse EG-debat en beoogt hij de waarde van de media als basis voor het vormen van een besluit te bepalen. Hiertoe onderzoekt hij zowel de (on)partijdigheid als de informatiewaarde van de berichtgeving in de kranten *DN*, *SvD*, *Göteborgs-Posten* en *Arbetet* en in de nieuwsprogramma's *Rapport*, *Aktuellt* en *Dagens Eko* van midden december 1990 tot midden juni 1991.

Wallin vat het veelvoud aan argumenten die in het debat circuleren in hoofdstuk 8 samen in een aantal hoofdcategorieën: argumenten i.v.m. de democratie, het bedrijfsleven, de economie, de welvaart, de situatie van de vrouw (en terloops, hier wordt het toenmalige SP-Europarlementslid

Marijke Van Hemeldonk, die wordt geciteerd, weinig adequaat omschreven als "en *kvinnan från Belgiens socialdemokratiska parti*" - pag. 159 mijn curs.), de arbeidsmarkt, de consument, het milieu en de Zweedse neutraliteit. Wallin constateert dat het debat in het begin heel ongenueanceerd verloopt, met actieve tegenstanders die stellen dat het Zweedse welvaartsmodel door een toetreding tot de EG in zijn bestaan wordt bedreigd en veel passievere voorstanders die vooral de tegenargumenten trachten te dementeren en op de risico's wijzen van een niet-lidmaatschap. Het onderzoek naar wie hoe argumenteert resulteert in een aantal opmerkelijke vaststellingen. Opvallend is de kloof tussen de politici en de overige deelnemers aan het debat. Op uiteraard sterke onderlinge verschillen na zijn politici als groep overwegend voor een toetreding terwijl de niet-politici als groep in haast dezelfde mate tegen zijn. Politici argumenteren ook veel meer rond de thema's neutraliteit en democratie dan de overigen, die voornamelijk de arbeidsmarkt, de welvaart, het bedrijfsleven, het milieu en de situatie van de vrouw in de discussie betrekken. Experts (personen die zich binnen hun vakgebied uitspreken over de gevolgen van een al dan niet toetreden) en journalisten zijn meestal negatief ingesteld. Die journalisten tonen daarmee aan onafhankelijk te staan tegenover hun hoofdredacteurs die in hun opiniestukken enkel argumenten pro verdedigen. Hierbij valt trouwens nog het grote verschil op tussen de officiële politiek van de kranten en de opvatting van hun lezers, die in de lezersbrieven overwegend huiverachtig staan tegenover een lidmaatschap.

Bepalen of de verschillende media het debat al dan niet partijdig weergeven is geen gemakkelijke zaak. Als onpartijdigheid wordt gelijkgesteld met een evenredige verdeling van het aantal argumenten voor en tegen, beantwoorden *Aktuellt*, *Rapport*, *DN* en *Göteborgs-Posten* hieraan het best. Als men er echter van uitgaat dat in de onderzochte periode ca. 95% van de parlementsleden en een meerderheid van de sociale partners voor een toetreding zijn en ook uit diverse opiniepeilingen een duidelijk ja-voordeel blijkt en men het als de taak van de media beschouwt om de publieke opinie te weerspiegelen, moeten veeleer *Dagens Eko* en *SvD*, die beide het ja-kamp meer aan bod laten komen, als onpartijdig worden bestempeld. Beklemtoont men echter de kritische functie van de media is het niet onredelijk dat er een evenwicht heerst tussen voor- en tegenargumenten, waarbij de journalisten de ja-dominantie van het

politieke en socio-economische establishment compenseren. De invloed van het medium zelf blijkt trouwens nogmaals in de manier waarop het debat wordt gepresenteerd. Bij de niet neutraal gepresenteerde artikelen - waarbij moet worden aangestipt dat er meestal wel sprake is van een neutrale voorstelling - overwegen zelfs in het uitgesproken europositieve *SvD* de tegenargumenten. Die argumenten passen namelijk in tegenstelling tot de veelal defensieve, abstracte en weinig dramatische ja-argumentatie door hun emotionelere toon en hun accentuering van mogelijke gevaren en bedreigingen veel beter op vb. de voorpagina en in grote koppen.

De informatiewaarde van de verslaggeving wordt uitgedrukt in de frekwentie, de reikwijdte en de diepgang (hoe vaak hoe veel argumenten in een begrijpbare context worden weergegeven) waarmee de media relevante informatie aan hun consumenten verstrekken. Uit de analyse blijkt een markant verschil tussen de kranten enerzijds en de nieuwsprogramma's van de radio en televisie anderzijds. Deze laatste scoren enkel wat frekwentie betreft beter dan de kranten die dankzij een grotere reikwijdte en diepgang een veel hogere informatiewaarde halen. Het samennemen van de resultaten van het onderzoek naar de onpartijdigheid en de informatiewaarde maakt een beoordeling mogelijk van de waarde van de media als basis voor besluitvorming. Hier blijkt dat kranten een veel solidere basis bieden om tot een gefundeerd standpunt te komen dan de etermedia en dat van de onderzochte kranten *DN* en *Göteborgs-Posten* (de reikwijdte en diepgang ligt in *SvD* lager) de hoogste besluitswaarde hebben. Daarmee vallen Wallins resultaten in hoge mate samen met die van Holmberg en Asp in hun onderzoek naar de verslaggeving i.v.m. het kernenergie-debat (*Kampen om kärnkraften*, 1984).

Gelijklopende conclusies kunnen ook uit het derde deelonderzoek worden getrokken. In hoofdstuk 11 tot 13 bestudeert Wallin de verslaggeving van het Franse Maastricht-referendum in *DN*, *SvD*, *Göteborgs-Posten*, *Arbetet*, *Sydsvenska Dagbladet*, *Expressen*, *Aftonbladet*, *iDAG*, *Östersundsposten*, *Länstidningen*, *Östgöta Correspondenten* en de radio- en TV-nieuwsprogramma's *Morgonkort*, *Rapport*, *Aktuellt* en *TV 4-Nyheter* tijdens de maand september 1992. Overall was het referendum een belangrijk item, ook al beschouwden de meest commerciële media het niet als een 'verkopende' gebeurtenis. Opnieuw blijkt de reikwijdte en de diepgang van de verslaggeving in de

kranten veel groter dan die in de radio en televisie. Daarbij zijn nog twee opvallende vaststellingen te maken. De kwaliteit van het nieuwsaanbod lag in twee van de drie televisieprogramma's zelfs lager dan in de lokale kranten, en de populairdere avondkranten *Aftonbladet* en *Expressen* brachten een verrassend hoog aantal verklarende en diepgaande artikelen (uit de vergelijking met de berichtgeving in een aantal representatieve Deense, Noorse en Finse kranten - een vergelijking die overigens in het algemeen in het voordeel van de Zweedse pers uitvalt - blijkt er trouwens in dit opzicht een groot verschil te bestaan tussen *Aftonbladet* en *Expressen* en hun Noordse tegenhangers).

Wallin eindigt zijn studie met een samenvattende discussie van de drie deelonderzoeken en speculeert ten slotte nog even kort over de rol van de media bij de vorming van de Zweedse publieke opinie in de EG-kwestie. De gebrekkige (en overwegend negatieve) verslaggeving op het einde van de jaren '80 kan geenszins verklaren waarom het aantal positief ingestelden zo sterk toeneemt in die periode. Van groter belang zijn factoren als het beginnende EG-debat waar keer op keer wordt herhaald dat Zweden de trein van de toekomst niet mag missen, de reclamecampagnes met de zogenaamde 'EG-prijzen' en de politieke ommekeer van de sociaal-democraten. De EG-critici lijken op dat moment overrompeld door de snelle politieke evolutie in de richting van een toetreding, maar slagen erin in het begin van de jaren '90 de ja-aanhang te counteren. Ook al komen voor- en tegenstanders evenredig voor in het door de media gerefereerde debat, de tegenstanders van een lidmaatschap spelen veel actiever op de bal; hun argumentatie en debatstijl beantwoorden bovendien veel meer aan de criteria van nieuwswaarde, waardoor de sceptici de presentatie van het debat domineren. De tegenstanders worden in deze periode dus geenszins door de media benadeeld (Wallin vindt veeleer het tegendeel waar) en samen met een aantal negatieve evoluties binnen de EG (met uiteraard o.a. de referenda in Denemarken en Frankrijk als uitschieters) kan hier een verklaring worden gezocht voor de zolang overwegend negatieve ingesteldheid van de Zweedse opinie. Het is waarschijnlijk nog een paar jaar wachten vooraleer er een uitgebreidere analyse komt van de laatste fase in het Zweedse Europa-debat, maar een verklaring van de uiteindelijke ommekeer in deze kwestie en een studie van welke factoren ertoe hebben bijgedragen de Zweden dan toch nog over de meet te krijgen, belooft ongetwijfeld boeiende lectuur te worden.

Met het grondige studiewerk dat Wallin nu heeft geleverd, kan men zich in elk geval al verdiepen in de voorgeschiedenis van dit spannende verhaal.

Daan Vandenhoute, Stockholm